

NARSİZM İLE ÖZGÜVEN ARASINDAKİ İLİŞKİDE İSLÂMÎ EĞİLİMİN ARACILIK ROLÜ

Orhan GÜRSU (*)
Çiğdem APAYDIN (**)

Öz

Bu araştırmanın amacı, İslâmî eğilimin narsizm ile özgüven arasındaki aracılık etkisini ve bu kavramlar arasındaki yapısal ilişkiyi incelemektir. Bu araştırmanın çalışma grubunu Akdeniz üniversitesinde görev yapan 171 öğretim üyesi oluşturmaktadır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen narsizm, özgüven ve İslâmî eğilim ölçekleri kullanılmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Narsizmin, özgüvenin ve İslâmî eğilimin boyutları arasındaki doğrusal ilişkilerin derecesini ve yönünü incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı, narsizm ile özgüven arasında İslâmî eğilimin aracılık rolü ile kavramlar arasındaki yapı, yol (path) diyagramıyla modellenmiştir. Alan-yazına dayalı olarak geliştirilen araştırma modeli iyi bir uyum göstermemiş ve verilere dayalı olarak yeniden modellenmiştir. Geliştirilen modele göre İslâmî eğilim narsizm ile özgüven arasında aracılık etkisi yapmamakta, narsizm ile İslâmî eğilim arasında ilişki bulunmamakta, narsizm ile özgüven arasında pozitif yönde, İslâmî eğilim ile özgüven arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır. Sonuç olarak öğretim üyelerinde narsistlik arttıkça özgüvenleri yükselmekte, İslâmî eğilimleri azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Narsizm, Özgüven, Özsaygı, İslâmî Eğilim, Öğretim Üyeleri.

Islamic Tendency as a Mediator of the Relationship between Narcissism and Self-Confidence

Abstract

The aim of this study is to examine the mediating role of Islamic tendency in the relationship between narcissism and self-confidence, and the structural relationship between these constructs. The sample of the study is composed of 171 faculty members working in University A. The narcissism, self-confidence and Islamic tendency scales developed by the researchers were used for data collection purposes. Explanatory and confirmatory factor analyses were conducted to test the validity and reliability of the scales. The Pearson Correlation Coefficient was used to assess the degree and direction of the linear relationship among narcissism, self-confidence and Islamic tendency. The mediating role of Islamic tendency in the relationship between narcissism and self-

*) Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Antalya (e-posta: orhangursu1@gmail.com)

**) Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Antalya (e-posta: cigdemapaydin@akdeniz.edu.tr)

confidence and the structure between the constructs were illustrated with a path diagram. The research model that was developed based on the literature did not fit well, and thus, it was remodeled based on the data. According to the new model, Islamic tendency does not have a mediating role in the relationship between narcissism and self-confidence; there is no relationship between narcissism and Islamic tendency; there is a positive relationship between narcissism and self-confidence and a negative relationship between Islamic tendency and self-confidence. The results of the study reveal that as narcissism increases, self-confidence of faculty members also increases, yet their Islamic tendency decreases.

Keywords: *Narcissism, Self-Confidence, Self-Esteem, Islamic Tendency, Faculty Members*

Giriş

Son 20-30 yıl içinde *narsizm*¹ kavramı artan bir ilgiyle karşılanmış ve özellikle kişilik psikologlarının dikkatini çekmiştir (Brown ve Hill, 2004). Psikoloji alanyazınında narsizm; bireyin kendisine duyduğu aşırı öz sevgi, benmerkezcilik, kendini olduğundan daha büyük görme anlamlarında kullanıldığı gibi, kişinin cinsel nesne olarak kendi vücudunu seçmesi şeklinde de ele alınmaktadır (Budak, 2005). Kendilik psikolojisi kuramının temsilcisi Kohut, narsizmi büyülenmeci benlik olarak tanımlamış ve bir kişilik bozukluğu olduğu üzerinde durarak, normal narsizmden patolojik narsizme doğru bir devamlılık sürecine yer vermiştir (Kohut, 1968).

Narsizm, kendi bedenine genellikle cinsel bir nesnenin bedenine davrandığı gibi davranan yani kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir insanın tutumunu tanımlamak üzere seçilmiştir. Freud bu dereceye ulaşan bir narsizmin sapıklık boyutunda olduğunu, sapıklık özellikleri taşıdığını ileri sürmekte, normal narsizmin libidinal yatırım için yararlı olacağı değerlendirilmesinde bulunmaktadır (Freud, 2012). Kernberg (1975, 1999) buradan hareketle narsizmi normal ve patolojik olmak üzere ikiye ayırmaktadır. O'na göre normal narsizm Freud'da olduğu gibi kendiliğe libidinal bir yatırım iken patolojik narsizm, patolojik karakter örüntüleri ile büyülenmeci bir kişiliğin yer aldığı aralıkta seyretmektedir. Başka bir deyişle, kendilik değerinin iyi ayarlanması, ego amaç ve beklentilerine uygun yaşamak, süper egoya paralel bir yaşam tarzı sürmek, ego ve süperego arasında uyum ile içgüdüsel işlevlerin dengede tutulmasını sağlamak olumlu narsizmi oluştururken, bunun tersi bir yaşam tarzı ise patolojik narsizme neden olabilmektedir. Bu kapsamda bu araştırma, narsizmin patolojik biçimini ölçmemektedir.

Narsizmde aşırı büyülenmecilik, kolay incinme ve kendini beğenmişlik, eş duyum yokluğu (Hill, Green, Arnau, Sisemore ve Myers, 2011; Konrath ve Bonadonna, 2014),

1) *Narsizm* kelimesi alan yazındaki bazı kitap ve makalelerde *narsisizm* olarak da kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Selçuk Budak'ın *Psikoloji Sözlüğü* kitabında belirttiği şekilde; narsizm terimi kullanılacaktır.

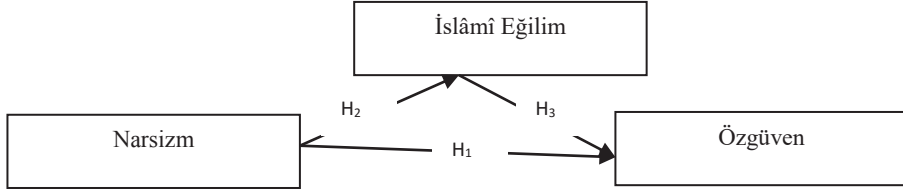
kibirlik, kendini beğenme, övme ve önemseme, azamet, gösterişçilik ve benmerkezcilik, mağrur olma, çok konuşma ya da kendi hayalinde efsane olma bulunmaktadır (Twenge ve Campbell, 2010). Narsizm her ne kadar kendine düşkünlük, kendini sevmeye hastalığı olarak görünse de Lasch (1979), Sennet'ten (2002) de esinlenerek narsizmin aslında kendini sevmekten ziyade, kendini sevmekten kaynaklandığını ileri sürmektedir. Ona göre narsizm kendilik sevgisinden çok, saldırgan dürtülere karşı geliştirilen savunma mekanizmasıdır. Sosyal ilişkilerde reddedilen bireyin kendisine dönmesi, reddedilmeden dolayı sevginin kendiliğe nefret olarak yansımadır. Üstben'le çatışma yaşayıp arzularını bastırmak zorunda kalan id'in bu arzuları şekil değiştirerek yüceltme (süblimasyon) mekanizmasıyla gidermeye çalışması şeklinde yorumlanmaktadır (Lasch, 1979).

Narsistler yalnızca kendilerine güvenmekle kalmamakta aynı zamanda kendilerine aşırı güvenmektedirler (Twenge ve Campbell, 2010). Öz kavramı bir kişinin kendisine ait algılarının toplamını ifade etmektedir. Öz, benlik (self) kavramı ile birlikte "kendini algılama (self-perception), benlik (self-concept), özgüven (self-confidence), özbenimseme (self-acceptance), benlik gücü (ego-strength) ve özsaygı (self-esteem)" gibi birçok kavramla birlikte kullanılmaktadır. Özgüven; bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen, kendisine yönelik duygu, düşünce ve değerlendirmeleri içeren bir kavramdır (Lauster, 2000). Yakın zamanlara kadar yüksek özgüven olumlu, sağlıklı bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmiştir. Özgüveni yüksek bireylerin karşılaştıkları olumsuz koşullarda kendilerini değersiz hissetmedikleri, nesnel bir değerlendirme yapabildikleri, sonuçlardan ders çıkararak olumsuzlukları fırsata çevirebildikleri öne sürülmektedir. Örneğin Covington (1984), değersizlik duygusundan kaçınma ve başarıya ulaşma için özgüvenin gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Birçok çalışmada, özgüven ile psikolojik sağlık arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu gösteren bulgulara değinilmiştir (Pargament, 1997).

Benliğin İslam psikolojisindeki karşılığı da *nefs* kavramıdır. Benliğin dönüşümünde nefis önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. İnsanın kendi benliğini tanımasını öğüt veren "Kendini bilen Rabb'ini bilir." Hadisi, evrensel benlikle birleşmenin yolu olarak değerlendirilmektedir. Ruhsal hayatın önemli ögesi olan nefis, algı, eylem ve ilişkilerinde merkezidir (Shafii, 1998). İslam kaynaklarında narsizm ve yüksek özgüvenin karşılığı olabilecek böbürlenme anlamında kullanılan *ucb*, makam, itibar isteğini belirten *cah*, kendini üstün görme, böbürlenme anlamındaki *kibir*, kendini yeterli görme anlamındaki *istiğna* gibi kavramlar kullanılmakta ve kendini üstün görmeye dönük narsist eğilimler onaylanmamaktadır (Özel, 2014). Nitekim Kur'an da alçakgönüllü olmak, tevazu göstermek, başkalarını aşağılayıcı tutum ve davranışlardan uzak durmak emredilirken, kendini beğenme, kibirlenme, övünme gibi davranışların Allah tarafından sevilmediği vurgulanmaktadır (Kur'an, 31/18-19; 26/215; 48/29; 5/54). İslam dininde namaz, oruç, zekât, tefekkür, muhasebe gibi uygulamalarla narsist ve aşırı özgüven içeren tutumlardan kişinin uzaklaştırılması hedeflenirken benliğe etki edecek olumsuz bilişsel süreçler yerine olumlu düşünce ve becerilerin yerleştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Alan-yazında narsizm ile özgüven (Twenge ve Campbell, 2010; Baumeister, 2001; Raskin, Novacek ve Hogan, 1991) arasında ilişkinin olduğunu tespit eden araştırmalar

bulunmaktadır. Ancak İslâmî eğilimin özgüven ve narsizm arasında aracılık etkisinin olup olmadığı konusuna yönelik araştırmaların araştırmacılarca ele alınmadığı görülmektedir. Bu araştırmada, İslâmî eğilimin narsizm ve özgüven arasında aracılık etkisi ile İslâmî eğilim, özgüven ve narsizm arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu kapsamda Şekil 1'de yer alan teorik model ve buna bağlı olarak aşağıda ifade edilen hipotezler test edilmektedir.

Şekil 1. Araştırma modeli

H₁: Narsizm ile özgüven arasında doğrudan bir ilişki var mıdır?

H₂: Narsizm ile İslâmî eğilim arasında doğrudan bir ilişki var mıdır?

H₃: İslâmî eğilim ile özgüven arasında doğrudan bir ilişki var mıdır?

H₄: İslâmî eğilimin narsizm ile özgüven arasındaki ilişki de aracılık etkisi var mıdır?

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmamanın çalışma grubunu A Üniversitesinde görev yapan toplam 171 öğretim üyesi (Prof., Doç. ve Yrd. Doç. Dr) oluşturmaktadır. Araştırmamanın çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmaya 59'u (%34.5) kadın, 112'si (%65.5) erkek olmak üzere toplam 171 öğretim üyesi katılmıştır. Öğretim üyelerinin 33'ü (%19.3) profesör, 53'ü (%31) doçent ve 85'i (% 49.7) yardımcı doçent unvanına sahiptir. Öğretim üyelerinin 130'u (% 76) evli, 39'u (% 22.8) bekârdır. Öğretim üyelerinin ortalama yaklaşık kıdemleri 9 yıl ve yaş ortalamaları yaklaşık 44'tür.

Ölçeklerin Geliştirilmesi

Bu araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen narsizm, özgüven ve İslâmî eğilim ölçeği olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır.

Narsizm Ölçeği

Narsizm ölçeği alanla ilgili alan-yazın incelenerek; Raskin ve Hall (1979), Emmons (1984), Raskin ve Terry (1988) tarafından geliştirilen ölçeklerden yararlanılarak

araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 21 maddeden ve dört boyuttan (otorite, üstünlük, kendine hayranlık ve hak iddia etme) oluşmakta ve beşli Likert tipi (5= Tam katılıyorum...1=Hiç katılmıyorum) derecelendirme kullanılmaktadır. Narsizm ölçeğinin toplam güvenilirliği .90, sırasıyla dört alt boyuta ait güvenilirlik katsayıları .80, .79, .78 ve .77'dir. Bu değerler yüksek iç tutarlığın göstergesidir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998). Ölçeğin geçerliğini araştırmak için faktör analizinden yararlanılmıştır. KMO (.869) ve Bartlett test sonucu 1321.448 ve $p=.000$ ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait maddelerin faktör yük değerleri .801 - .513 arasındadır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansı açıklama oranı % 61; otorite boyutunun açıkladığı varyans % 19, üstünlük boyutunun açıkladığı varyans % 19, kendine hayranlık boyutunun açıkladığı varyans % 14 ve hak iddia etme boyutunun açıkladığı varyans % 9 olarak elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş Ki-kare değeri ($\chi^2=198.10$) ve serbestlik derecesi ($df=97$), $p = 0.000 < 0.05$) bulunmuştur. Uyum indeksi değerleri RMSEA=0.07, NFI = 0.92, GFI=0.87, AGFI=0.82, CFI=0.95 ve SRMR= 0.072 ve RMR = .070 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak narsizm ölçeğinden 6, 9, 14, 18 ve 20. maddeler çıkarılmış; Hak iddia etme (19, 21, 16, 12, 10, 11), üstünlük (5, 1, 4, 7), kendine hayranlık (13, 8, 17, 15) ve otorite (2, 3) boyutlarından ve 16 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir.

Özgüven Ölçeği

Özgüven ölçeği alanla ilgili alanyazın incelenerek; Akın (2007) tarafından geliştirilen ölçekten de yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 18 maddeden oluşmakta ve beşli Likert tipi (5= Tam katılıyorum...1=Hiç katılmıyorum) derecelendirme kullanılmaktadır. Özgüven ölçeğinin toplam güvenilirliği .88, öz-yeterlik boyutunun güvenilirlik katsayısı .82, dış özgüven boyutunun güvenilirlik katsayısı .74, dış özgüven boyutunun güvenilirlik katsayısı .75 ve girişimcilik boyutunun güvenilirlik katsayısı .70'dir. Bu değerler yüksek iç tutarlığın göstergesidir (Hair vd., 1998). Ölçeğin geçerliğini araştırmak için faktör analizinden yararlanılmıştır. KMO (.862) ve Bartlett test sonucu 1100.360 ve $p=.000$ ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait maddelerin faktör yük değerleri .798 - .509 arasındadır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansı açıklama oranı % 63; öz-yeterlik boyutuna yönelik varyans % 21, dış özgüven boyutuna yönelik varyans % 16, iç özgüven boyutuna yönelik varyans % 14 ve girişimcilik boyutuna yönelik varyans % 12 olarak elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş, Ki-kare değeri ($\chi^2=194.98$) ve serbestlik derecesi ($df=97$), $p = 0.000 < 0.05$) bulunmuştur. Uyum indeksi değerleri RMSEA=0.07, NFI = 0.92, GFI=0.87, AGFI=0.82, CFI=0.96 ve SRMR= 0.065 ve RMR = .067 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak özgüven ölçeğinden 3. ve 5. maddeler çıkarılmış; öz-yeterlik (1, 2, 6, 7, 4, 13), dış özgüven (16, 17, 18, 15), iç özgüven (8, 12, 11, 14) ve girişimcilik (9, 10) boyutlarından ve 16 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir.

İslâmî Eğilim Ölçeği

İslâmî Eğilim ölçeği alanla ilgili alan-yazın incelenerek; Francis, Kerr ve Lewis (2005), Hisham, Pargament, Mahoney ve Stein (2008), Tiliouine ve Belgoumidi (2009), Ok (2011) tarafından geliştirilen ölçeklerden yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte beşli Likert tipi (5=Tam katılıyorum... 1=Hiç katılmıyorum) derecelendirme kullanılmaktadır. İslâmî eğilim ölçeğinin toplam güvenilirliği .95 ve dini hoşgörü boyutuna ait güvenilirlik katsayısı .94 ve dini inanç boyutuna ait güvenilirlik katsayısı .87'dir. Bu değerler yüksek iç tutarlığın göstergesidir (Hair vd., 1998). Ölçeğin geçerliğini araştırmak için faktör analizinden yararlanılmıştır. KMO (.944) ve Bartlett test sonucu 2163.772 ve $p=.000$ ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait maddelerin faktör yük değerleri .836 - .521 arasındadır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansı açıklama oranı % 65; boyutlara ait varyanslar sırasıyla dini hoşgörü boyutuna ait varyans % 40 ve dini inanç boyutuna ait varyans % 25 olarak elde edilmiştir. Doğrulamalı faktör analizinden elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş Ki-kare değeri ($\chi^2=218.18$) ve serbestlik derecesi ($df=101$), $p = 0.000 < 0.05$) bulunmuştur. Uyum indeksi değerleri RMSEA=0.08, NFI = 0.97, GFI=0.86, AGFI=0.81, CFI=0.98 ve SRMR= 0.046 ve RMR = .072 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak İslâmî eğilim ölçeği dini hoşgörü (3, 2, 8, 6, 1, 13, 5, ,10) ve dini inanç (11, 12, 14, 15, 16, 17) olmak üzere iki boyutta sınıflanmış ve çözümlenmeler 17 madde üzerinden yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 13.0 ve LISREL 8.70 istatistik paket programlarından yararlanılmıştır. Demografik özelliklere (kıdem, yaş, cinsiyet, unvan ve medeni durum) ilişkin frekans ve yüzde dağılımları, veri toplama araçlarında yer alan boyutlara ilişkin ise ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Araştırmada narsizm, özgüven ve İslâmî eğilimin boyutları arasındaki doğrusal ilişkilerin derecesini ve yönünü incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Korelasyon katsayıları değerlendirilirken katsayılar, mutlak değer olarak 0.70 ile 1.00 arasında "yüksek", 0.69 ile 0.30 arasında "orta", 0.29 ve daha düşük değerlerde "düşük" düzeyde ilişkili olarak (Büyüköztürk, 2005) yorumlanmıştır. İslâmî Eğilimin narsizm ile özgüven arasındaki aracılık rolü yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Narsizm ile özgüven arasında İslâmî eğilimin aracılık etkisini incelemek için Baron ve Keeny'nin (1986) yaklaşımı kullanılmıştır. Baron ve Keenny (1986) yaklaşımında aracılık etkisinin varlığına işaret eden ve aracılığın kurgulanmasındaki ölçütler aşağıda belirtilen şekilde ifade edilmektedir:

(i) Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmalıdır

(ii) Bağımsız değişken ile aracı değişken olduğu iddia edilen değişken arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcut olmalıdır

(iii) Aracı değişken, bağımlı değişken ve bağımsız değişken ile birlikte model içerisinde kullanıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmalıdır

(iv) Bağımsız değişkenin bulunduğu modelde bağımsız değişkenin katsayısı (mutlak değer olarak), bağımsız değişken ve aracı değişkenin bulunduğu modeldeki bağımsız değişkene ait katsayıdan daha büyük olmalıdır.

Bulgular

Narsizm, Özgüven ve İslâmî Eğilim Arasındaki İlişki

Narsizm, özgüven ve İslâmî eğilim arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile sınanmış ve sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'e göre İslâmî eğilim ölçeğinde en yüksek ortalama değere sahip boyut dini inanç olmuştur. Özgüven ölçeğinde dış özgüven boyutu en yüksek ortalama değere sahipken, narsizm ölçeğinde üstünlük boyutunun olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Narsizm, Özgüven ve İslâmî Eğilim Arasındaki (Korelasyon) Analizin Sonuçları

Korelasyon	$\bar{x}$	SS(σ)	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1-Dini Hoşgörü	3.4107	1.10883	.796**	-.202**	-.128	-.205**	-.014	-.031	.051	-.062	.111
2-Dini İnanç	4.0897	.90483	1	-.162*	-.097	-.183*	-.071	-.158*	.082	-.019	.067
3-Öz-yeterlik	3.7476	.66577		1	.497**	.505**	.425**	.311**	.515**	.367**	.237**
4-Dış Özgüven	4.1857	.66881			1	.490**	.388**	.069	.278**	.055	.088
5-İç Özgüven	3.2398	.81546				1	.540**	.374**	.361**	.266**	.302**
6-Girişimcilik	3.2281	.96590					1	.353**	.349**	.247**	.250**
7-Hak İddia Etmek	1.5614	.61301						1	.502**	.548**	.486**
8-Üstünlük	2.8392	.87809							1	.457**	.566**
9-Kendine Hayranlık	2.4020	.82621								1	.393**
10-Otorite	2.3947	1.00031									1

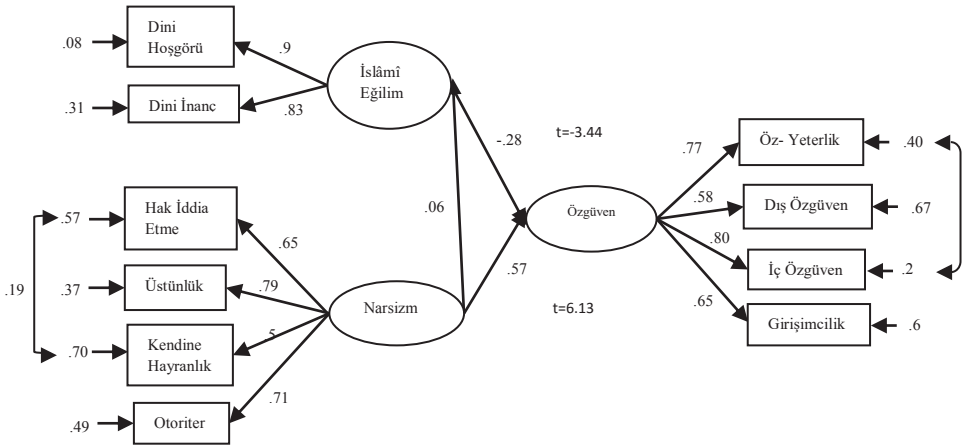
Anlamlılık düzeyi $p^* < .05$, $p^{**} < .01$

Dinî hoşgörü ile öz-yeterlik ($r = -.202$) ve iç özgüven ($r = -.205$) arasında .05 anlamlılık düzeyinde; dini inanç ile öz-yeterlik ($r = -.162$), iç özgüven ($r = -.183$) ve hak iddia etme ($r = -.158$) arasında .01 anlamlılık seviyesinde negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Öz-yeterlik ile hak iddia etme ($r = .311$), üstünlük ($r = .515$), kendine hayranlık ($r = .367$) arasında .05 anlamlılık düzeyinde, otorite ($r = .237$) ile .01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve orta düzeyde; dış özgüven ile üstünlük ($r = .278$) arasında .05

anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. İç özgüven ile hak iddia etme ($r=.374$), üstünlük ($r=.361$) ve otorite ($r=.302$) arasında .05 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve orta düzeyde, kendine hayranlık ($r=.266$) ile düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Girişimcilik ile üstünlük ($r=.349$) arasında .05 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve orta düzeyde, kendine hayranlık ($r=.247$) ve otorite ($r=.250$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırma Modelinin ve Hipotezlerin Test Edilmesi

Şekil 1'de önerilen modelde narsizmin İslâmî eğilim üzerine doğrudan bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda model güncellenmiş ve narsizmden İslâmî eğilime olan ilişki kaldırılmıştır. Model yeniden oluşturulduğunda aşağıdaki son model elde edilmiştir (Şekil 2). Uyum indeksleri: Ki-kare değeri ($\chi^2=64.18$), serbestlik derecesi ($df=29$, $p = 0.000 < 0.05$), $\chi^2 / df = 2.21$ ve RMSEA=0.084 olarak elde edilmiştir. Modele ait uyum indeksleri NFI = 0.92, GFI=0.93, AGFI=0.87, CFI=0.95, RMR=0.061, SRMR = 0.042 ve NNFI=0.93 olarak elde edilmiştir. Şekil 2'den İslâmî eğilimin özgüvene negatif etkisinin, narsizmin özgüvene pozitif etkisinin olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Geliştirilen yeni model

H_1 narsizm ile özgüven arasında doğrudan bir ilişkiyi test etmektedir. Modele göre narsizm ile özgüven arasında ($\beta = .57$) pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($t=6.13$). Dolayısıyla H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Özgüvende ise iç özgüven boyutunun, narsizmde en güçlü değeri alan boyutun üstünlük boyutu olduğu görülmektedir. İslâmî eğilimde ise, dini hoşgörü boyutunun dini inanç boyutuna göre daha yüksek değer aldığı görülmektedir. Bu bulgu, öğretim üyelerinin İslâmî eğilime yönelik görüşlerini daha çok dini hoşgörü kapsamında değerlendirdikleri şeklinde yorumlanabilir. H_2 narsizm ile İslâmî eğilim arasında doğrudan bir ilişkiyi test etmektedir. Modele göre narsizm ile İslâmî eğilim arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır ($\beta = .06$, $t=.72$, $p>.05$). Bu nedenle

H₂ hipotezi reddedilmiştir. H₃ İslâmî eğilim ile özgüven arasında doğrudan bir ilişkiyi test etmektedir. Modele göre İslâmî eğilim ile özgüven arasında ($\beta = - 0.28$) negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($t=3.44$). Bu nedenle H₃ hipotezi kabul edilmektedir. H₄ İslâmî eğilimin narsizm ile özgüven arasındaki ilişkide aracılık etkisi bulunmamıştır. Bu nedenle H₄ hipotezi reddedilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, İslâmî eğilimin özgüven ve narsizm arasında aracılık etkisinin olup olmadığı, ayrıca bu kavramlar arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırma modeli esas alınarak oluşturulan H1 hipotezi, narsizm ile özgüven arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Yapılan analizler sonucunda narsizm ile özgüven arasında pozitif ve doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu, öğretim üyelerinin narsist davranışlarının artmasının, onların özgüvenlerini artırdığı şeklinde yorumlanmasını mümkün hale getirmektedir. Ya da bu durum özgüven açısından değerlendirildiğinde; öğretim üyelerinin özgüvenleri yani dolaylı olarak iç özgüvenleri yükseldikçe narsist davranışları artmaktadır, sonucuna ulaştırmaktadır. Baumeister (2001), özgüven ile narsizm arasındaki ilişkiye farklı bir anlayış getirerek bireyin düşük fakat güvenli olmasının (alçakgönüllülük gibi) mümkün olacağını söylemektedir. Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs (2003) tarafından gerçekleştirilen deneysel araştırmada, saldırganlığın bilinenin tersine hak edilmemiş yüksek özgüvenden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde Baumeister, Smart ve Boden (1996), narsizmin ifadesi olan şiddet ve saldırganlık faktörleri ile yüksek özgüven arasında anlamlı ilişki bulmuşlardır. Başka bir ifadeyle her iki çalışmada da yüksek narsizm ile yüksek özgüven arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Baumeister, Bushman ve Campbell, 2000).

H2 hipotezi narsizm ile İslâmî eğilim arasında doğrudan bir ilişki test etmektedir. Bu testin sonucuna göre narsizm ile İslâmî eğilim arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Yani H2 hipotezi reddedilmiştir. Oysa alan-yazında din ile narsizm arasında negatif ilişkinin olduğunu tespit eden araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Altun'un (2015) 16-25 yaş ve üstü grubunda bulunan fakülte, yüksekokul, meslek yüksekokulda okuyan 879 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında dindarlık ile narsizm arasında negatif bir ilişkinin varlığını saptamıştır. Özel (2014), ilahiyat öğrenimi gören üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında, öğrencilerin narsizm puanlarının düşük çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Kartopu (2013), Gümüşhane Üniversitesinde Sağlık Yüksekokulu, İletişim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada da narsizm puan ortalamasının en düşük olduğu grubun kendilerini dindar gören öğrencilerin olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Kartopu (2013), kendisini dindar olarak algılayanın narsizm karşıtı bir tutum içerdiğini, öznel dindarlık eğilimiyle narsizm arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Zondag ve Marinus (2010) 116 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada, dinî başa çıkma tarzlarının kullanılmasıyla narsizm puanlarının düşmesi arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Wink, Michele ve Kristen'in (2005) çalışmasında dinin ileri yaşlarda sağlıklı narsizm üzerinde olumlu bir ilişkisinin olduğu, patolojik narsizm üzerinde ise olumsuz ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İran ve Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal değerler, dini ilgi ve narsizm ilişkisinin çalışıldığı bir araştırmada; toplumsal değerler ve dini ilginin düşük narsizm puanlarına neden olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Ghorbani, Watson, Krauss, Mark ve Davison, 2004). Matthew, McCullough, Larson ve Koenig (1998) ise dindarlığın ruh sağlığına olumlu katkısının olduğu ve terapi sürecinde kullanılabilirliğini, özellikle de dini danışmanlığın ergen narsizmine karşı etkili bir terapi süreci olabileceği görüşünü aktarmaktadırlar. Watson, Hood, Foster ve Morris (1988) dindarlık, günah, depresyon ve narsizm ilişkisini inceledikleri bir diğer araştırmada, iç güdümlü dindarlık ve günah duygusuna sahip olanlarda daha az depresyon ve narsizm tespit etmişlerdir. Watson, Hood ve Morris (1984) araştırmasında ise iç güdümlü dindarlık ile narsizm arasında negatif, dış güdümlü dindarlık ile narsizm arasında pozitif ilişki elde etmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü hipotezi olan (H3), İslâmî eğilim ile özgüven arasında doğrudan ilişkiyi test etmektedir. Yapılan analizlere göre İslâmî eğilim ile özgüven arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır. Bir bakıma öğretim üyelerinin İslâmî eğilimleri arttıkça özgüvenleri azalmaktadır. Araştırmanın dördüncü hipotezi olan İslâmî eğilimin narsizm ile özgüven arasındaki ilişkide aracılık rolü tespit edilememiştir. Başka bir ifadeyle İslâmî eğilim narsizm ile özgüven arasında etkili değildir.

Sonuç olarak geliştirilen modele göre İslâmî eğilim narsizm ve özgüven arasında aracılık etkisi yapmamakta, narsizm ile İslâmî eğilim arasında ve narsizm ile özgüven arasında pozitif yönde, İslâmî eğilim ile özgüven arasında ise negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu doğrultuda öğretim üyelerinde narsistlik arttıkça görece daha fazla özgüvenlerinin arttığı, az da olsa İslâmî eğilimlerinin yükseldiği söylenebilir. Ayrıca narsistlikte üstünlüğün, özgüvende iç özgüvenin, İslâmî eğilimde ise dini hoşgörünün güçlü bir faktör olduğu ifade edilebilir.

Bu araştırma bir üniversitede görev yapan öğretim üyelerini kapsamaktadır. Dolayısıyla araştırma bulguları diğer üniversitelerde görev yapan öğretim üyeleri için genellenemez. Gelecek çalışmalar için bu çalışmanın Türkiye'ye genellenmesi ve ülkelerarası karşılaştırmalar yapılması önerilebilir. Ayrıca nitel araştırma yöntemi kullanılarak konunun derinlemesine irdelenmesine çalışılmalıdır.

Kaynakça

- Akın, A. (2007). Öz-güven ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 167- 176.
- Altun, R. (2015). *Narsisizm ve dindarlık*. Samsun: Kitap & Cafe Serüven Yayınları.
- Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103(1), 5-33.
- Baumeister, R. F. Bushman, B. J. & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 26-29.

- Baumeister, R.F. (2001). Violent pride: Do people turn violent because of self-hate, or self-love? *Scientific American*, 284(4), 96-101.
- Baumeister, R.F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44.
- Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Brown, R.P. & Hill, V.Z., (2004). Narcissism and the non-equivalence of self-esteem measures: A matter of dominance? *Journal of Research in Personality*, 38(6), 585-592.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş. (2005). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Emmons, R.A. (1984). Factor analysis and construct validity of the narcissistic personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 48(3), 291- 300.
- Francis, L. J., Kerr, S. & Lewis, C. A. (2005). Assessing attitude towards Christianity among adolescents in South Africa: The Francis Scale. *South African Journal of Psychology*, 35(1), 147- 155.
- Freud, S. (2012). Narsizm üzerine ve Schreber vakası (Çev. Banu Büyükkal, Saffet Murat Tura), Dördüncü Basım. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Ghorbani, N., Watson, P.J., Krauss, S.W., Mark, N. B., & Davison, H. K. (2004). Social science as dialogue: Narcissism, individualist and collectivist values, and religious interest in Iran and the United States. *Current Psychology: Development, Learning, Personality, Social*, 23(2), 111-123.
- Hill, Z.V., Green, B.A., Arnau, R.C., Sisemore, T.B., & Myers, E.M. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.
- Hisham, A. R. , Pargament, K. I. , Mahoney, A. & Stein, C. (2008). A Psychological measure of Islamic religiousness: Evidence for relevance, reliability and validity. *International Journal for the Psychology of Religion*, 18(4), 291- 315.
- Kartopu, S. (2013). Narsisizmin dindarlık eğilimleriyle ilişkisi: Gümüşhane Üniversitesi örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 625-649.
- Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Northvale, NJ: Jason Aronson, Inc.
- Kernberg, O. (1999). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*, (Çev. M. Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.

- Kohut, H. (1968). The psychoanalytic treatment of Narcissistic Personality Disorders—outline of a systematic approach. *Psychoanalytic Study of the Child*, 23, 86-113.
- Konrath, S., & Bonadonna, J.P. (2014). *Narcissism*. In Whitbourne, S. (Ed.), *The Encyclopedia of Adulthood and Aging*, Wiley Press.
- Kur'ân, 31/18-19; 26/215; 48/29; 5/54.
- Lasch, C.(1979). *Culture of narcissism*. New York: W.W. Norton and Company Inc.
- Lauster, P. (2000). *Kendine güven*, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ok, Ü. (2011). Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. <http://www.insanbilimleri.com>
- Özel, İ. (2014). Dindarlarda narsizm: Yüksek din eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), 310-327.
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping*. New York: The Guilford Press
- Raskin, R., Novacek, J. & Hogan, R. (1991). Narcissism, self-esteem, and defensive self-enhancement. *Journal of Personality*, 59(1), 19-38.
- Raskin, R. N., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902.
- Raskin, R., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45(2), 590.
- Shafii, M. (1988). *Freedom From the self: Sufism, Meditation and psychotherapy*. New York: Humar Sciences Press.
- Tiliouine, H. & Belgoumidi, A. (2009). An exploratory study of religiosity, meaning in life and subjective wellbeing in Muslim students from Algeria. *Applied Research Quality Life*, 4(1),109-127.
- Twenge, J. M. & Campbell, W.K. (2010). *Narsisizm illeti*, (çev. Özlem Korkmaz) İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Watson, P. J., Hood, R.W.Jr., Foster, S.G. & Morris, R.J., (1988). Sin, depression, and narcissism. *Review of Religious Research*, 29(3), 295-305.
- Watson, P. J., Hood, R.W. Jr. & Morris, R. J., (1984). Religious orientation, humanistic values, and narcissism. *Review of Religious Research*, 25(3), 257-264.
- Wink, P., Michele, D. & Kristen, F. (2005). Spiritual seeking, narcissism, and psychotherapy: How are they related? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44(2), 143-158.
- Zondag, H.J., & Marinus V. U. (2010). I just believe in me: Narcissism and religious coping. *Archive for the Psychology of Religions*, 32(1), 69-85.